

8

การปรับตัวของชาวนา บ้านท่าสวาย ตำบลท่าแดง อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์

The Adaptation of the Farmers Ban Tha Sawai, Tha Din
Daeng Sub-District, Nong Phai District, Petchabun
Province

ชเนตตี พิพัฒนางกูร

Chanettee Piphatanangkun

การปรับตัวของชาวนา บ้านท่าสวาย ตำบลท่าแดง อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์

The Adaptation of the Farmers Ban Tha Sawai, Tha Din Daeng
Sub-District, Nong Phai District, Petchabun Province

ชเนตตี พิพัฒนางกูร¹

Chanettee Piphatanangkur

¹คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220 ประเทศไทย

Faculty of Business Administration, Krirk University, Bangkok 10220, Thailand
e-mail : pipat2562@outlook.com

Received : June 1, 2021 Revised : August 6, 2021 Accepted : August 26, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน ปัญหาและอุปสรรค และการปรับตัวของอาชีพชาวนา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบงานวิจัยสนามทางมานุษยวิทยาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน การสังเกตทั่วไป การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนที่ศึกษา การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การเก็บประวัติชุมชน การถ่ายภาพ และการจัดบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นการเก็บข้อมูลทั่วไปของบ้านท่าสวาย ส่วนที่สอง เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก จำนวน 8 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญรอง จำนวน 7 คน ผลการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรทำนา โดยประกอบอาชีพทางการเกษตรร้อยละ 86 และเกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาร้อยละ 59 ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพชาวนามี 4 ประการ ดังนี้ 1) ต้นทุนการผลิตที่สูง 2) การขาดแคลนแหล่งน้ำ 3) สภาพอากาศแปรปรวน และ 4) ราคาข้าวตกต่ำ และพบว่า แนวทางการปรับตัวของชาวนามี 3 ประการ ดังนี้ 1) การพึ่งพาตนเองให้มากขึ้นเพื่อลดต้นทุนการผลิต 2) สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการออมเงิน และ 3) การรวมกลุ่มโดยการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง

คำสำคัญ : การปรับตัว; ชาวนา

Abstract

The objectives of this research were to analyze the community contextual factors, the problems and constraints, the adaptation of farmers at Ban Tha Sawai, Tha Din Daeng Sub-District, Nong Phai District, Petchabun Province. The research methodology used was the anthropological field works. The data received were from the survey of community physical characteristics and environment, observation, participatory observation, in-depth interviews of the key informants from the research site, in-depth interviews, informal interviews, collection of the community history, taking the pictures and the field notes. The data collected were divided into two sections. The first section included the general data of Ban Tha Sawai, Tha Din Daeng Sub District, Nong Phai District, Petchabun Province. The second section concerned the data received from the in-depth interviews of eight key informants and seven secondary key informants. The results revealed that the majority of the respondents were agriculturalists. of these agriculturalists, the majority of them were farmers. In terms of the problems and constraints of being farmers, they were found in four areas as follows 1) the high production cost, 2) the shortage of water resource, 3) the climate variability, and 4) the low grain price. Besides, the results of the current adaptation of the respondents were: 1) depending more on self-sufficiency to lower the production cost, 2) increasing their immunity by saving money, and 3) participating in organizing community empowerment.

Keywords : Adaptation; Farmers

บทนำ

วิถีชีวิตไทยและการดำเนินชีวิตของคนไทยมีความเกี่ยวข้องกับข้าวมาอย่างยาวนาน ทั้งเป็นพืชอาหารหลักของคนไทยทั้งประเทศและนำรายได้เข้าสู่ประเทศมาแต่อดีต ข้าวจึงเป็นพืชที่ก่อเกิดวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาอย่างมากมาย และคนไทยเราก็มียึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้โดยการรับช่วงสืบทอดเนื่องกันมา สุริยะ ชาญพิชัย และ พีรพล ไทยทอง (2561) แต่ปรากฏการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบันที่สำคัญ คือ การที่ชาวนาในหมู่บ้านต่างจังหวัดมีแนวโน้มมีจำนวนผู้ประกอบการอาชีพทำนาลดน้อยลง แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมข้าวซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ในประเทศและวัฒนธรรมข้าวกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในสังคมไทย อันเนื่องมาจากประชาชนที่ประกอบอาชีพทำนาส่วนใหญ่จะยากจนเป็นชาวนาที่เช่าที่ของนายทุน มีภาระหนี้สินเพราะต้องกู้เงินทั้งในระบบและนอกระบบ ทั้งจากสถาบันการเงินและพ่อค้า นายทุน มีต้นทุนการทำนาสูงขึ้นทุกปี แต่ราคาข้าวตกต่ำและยังประสบกับปัญหาแหล่งน้ำ ภัยแล้งและภัยธรรมชาติทำให้ชาวนามีหนี้สินสะสมไม่หลุดพ้นจากความยากจน

โดยการศึกษาในหมู่บ้านที่วิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ในต่างจังหวัดประกอบอาชีพทำนาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญน่าสนใจ และจะเป็นประโยชน์เชิงวิชาการต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งชาวนาในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากอิทธิพลของภัยธรรมชาติ ในขณะที่ข้าวยังคงเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาที่เร่งด่วนและยั่งยืนมากที่สุดของชาวนาก็ คือ การปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ดังกล่าวเพื่อที่จะทำให้ชาวนาสามารถตอบสนองต่อปัจจัยด้านลักษณะภูมิอากาศที่มีความรุนแรงเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ จึงได้ทำการศึกษาถึงการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่ซึ่งถือเป็นการจัดการกับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ ที่สำคัญประการหนึ่งก็คือให้เกิดสภาพอากาศแปรปรวน การขาดแคลนแหล่งน้ำในการทำการเกษตร การมีต้นทุนการผลิตสูง เงินทุนไม่เพียงพอ และราคาข้าวตกต่ำ ซึ่งผลการวิจัยจะช่วยให้เกิดช่องทางในการลดความเสี่ยงและภาวะสูญเสียที่จะเกิดขึ้นแล้วยังสามารถใช้เป็นข้อเสนอแนะต่อชาวนาและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการจัดการป้องกันความเสียหาย

จากภัยธรรมชาติต่อการผลิตข้าวได้อีกด้วย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การปรับตัวของอาชีพชาวนา ศึกษากรณี บ้านท่าสวาย ตำบลท่าแดง อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษาเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนาอดีต ปัจจุบันและในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในการประกอบอาชีพชาวนา ปัจจัยที่ทำให้มาประกอบอาชีพชาวนา การเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพทำนา กระบวนการผลิตตั้งแต่เริ่มต้นจนนำไปจำหน่าย ปัจจัยการผลิตและทัศนคติในการประกอบอาชีพทำนาจากปัจจุบันจนถึงอนาคต รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน การออม การวางแผนชีวิตในอนาคต ทัศนคติทางเศรษฐกิจในอนาคต และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสภาพปัจจุบัน

2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพชาวนา และแนวทางการปรับตัวของชาวนาที่เหมาะสมกับพื้นที่

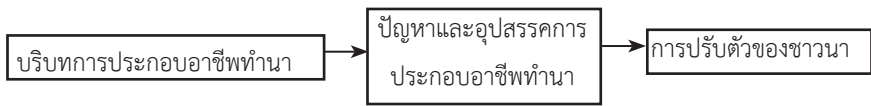
การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อระบบการตลาดสินค้าเกษตร แนวความคิดการดำเนินงานด้านการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และทฤษฎีการพึ่งพาตนเองของชุมชนชนบท และแนวคิดในการปรับตัวของเกษตรกรเนื่องจากเกษตรกรกรรมเป็นอาชีพที่อยู่ท่ามกลางความกดดันทั้งจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านอิทธิพลของสถานการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งเกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์สภาพภูมิอากาศตลอดจนสภาพเศรษฐกิจสังคมที่มีความแปรปรวนอยู่ตลอดเวลาได้ ดังนั้นเกษตรกรจึงมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ โดยสาระสำคัญในการปรับตัวของเกษตรกรมี ดังนี้ ประการแรก ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของเกษตรกร สุรเชษฐ์ กังลี (2553) พบว่า ประกอบไปด้วย 1) ปัจจัยด้านสภาพอากาศ 2) ปัจจัยด้านการขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร 3) ปัจจัยด้านสังคม สภาพครอบครัวความเป็นอยู่ในสังคม 4) ปัจจัย

ด้านเศรษฐกิจ แหล่งเงินทุน ต้นทุนการผลิต ประการที่สอง พฤติกรรมการปรับตัวของเกษตรกรกระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรภายใต้ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเนื่องจากกระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรพบปัญหาเกี่ยวกับการตัดสินใจเนื่องจากมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ได้แก่ เป้าหมาย ทัศนคติในการผลิต ค่านิยม แรงจูงใจ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2551)

กรอบแนวความคิดการวิจัย

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบงานวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา และศึกษาเฉพาะกรณีศึกษา ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาความจากเอกสาร และข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามโดยการลงพื้นที่ที่ศึกษาและเข้าสังเกตพฤติกรรมของประชาชนในการประกอบอาชีพทำนาประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้ คือ ประชาชนที่ประกอบอาชีพทำนา หมู่ 2 บ้านท่าสวาย ตำบลท่าแดง อำเภอนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยศึกษาข้อมูลทั่วไปของ หมู่ 2 บ้านท่าสวาย และสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ประชาชนที่ประกอบอาชีพทำนา จำนวน 8 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 4 คน และเพศชาย จำนวน 4 คน ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิจ ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน พระครู หน่วยงานภาครัฐ อาทิจ สำนักงาน อบต. และภาคเอกชน อาทิจ แม่ค้าร้านขายของ พ่อค้าคนกลาง จำนวน 7 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 4 คน และเพศชาย จำนวน 3 คน เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ จากแนวความคิดทฤษฎี ผลงานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องและการวิจัยคุณภาพทางมานุษยวิทยา งามพิศ สัตย์สงวน (2551)

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียด ดังนี้

1) การสำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม

2) การสังเกตทั่วไป ผู้วิจัยใช้เทคนิควิจัยการสังเกตทั่วไปในครั้งแรกโดยการสังเกตกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชนเพื่อความเข้าใจชุมชนและประชากรที่ศึกษามากขึ้น

3) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน

4) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง

5) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้มาประกอบอาชีพชาวนา และการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพทำนา กระบวนการผลิตตั้งแต่เริ่มต้นจนนำไปจำหน่าย ปัจจัยการผลิตและทัศนคติในการประกอบอาชีพทำนาจากปัจจุบันจนถึงอนาคต รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน การออม และการวางแผนชีวิตในอนาคต ทัศนคติทางเศรษฐกิจในอนาคต ประวัติชีวิตของผู้ประกอบอาชีพอดีต ปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรค และการปรับตัวของอาชีพชาวนาและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสภาพปัจจุบัน

6) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยหาข้อมูลทั่วไปที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการประกอบอาชีพทำนาโดยผู้วิจัยได้พูดคุยและซักถาม

7) การเก็บประวัติชุมชน ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลประวัติชุมชน และการค้นหาจากเว็บไซต์

8) กล้องถ่ายภาพดิจิทัลจากมือถือเพื่อจัดเก็บภาพการทำบุญต่าง ๆ ภาพการสัมภาษณ์ และภาพบรรยากาศทั่วไปภายในชุมชน

9) การจดบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยได้จดบันทึกข้อมูลที่ได้จากสังเกต และจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสรุปความ หรือสังเคราะห์ข้อความ หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว และนำมาเสนอในลักษณะเชิงพรรณนาความวิเคราะห์เนื้อหา และการสรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการวิจัย เพื่อตอบคำถามงานวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1) บริบทของชุมชน ประวัติชีวิตของผู้ประกอบอาชีพ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต พบว่า ตั้งแต่จบการศึกษา ก็มาประกอบอาชีพทำนาต่อจากพ่อแม่เลยจนถึงปัจจุบันและในอนาคตต่อไป ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรทำนามีประชากรจำนวน 161 ครัวเรือน โดยอาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรร้อยละ 86 และเกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาร้อยละ 59 วัฒนธรรมข้าวของชาวบ้านท่าสวย แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 ซึ่งคนส่วนใหญ่ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานเดินทางมาจากภาคอีสาน ส่วนมากมาจากจังหวัดชัยภูมิ มาจับจองที่ดินถางที่รกร้างเพื่อจัดสรรเป็นที่ทำกิน ในระยะแรก คนที่มาอยู่ก่อน จะสามารถจับจองที่ได้มากหลายร้อยไร่ ต่อมาได้มีการอพยพโยกย้ายกันมามากขึ้น คนที่มาทีหลังก็ต้องหาซื้อที่ทำกินต่อจากคนที่มาอยู่ก่อน เรียกว่า “วัฒนธรรมข้าวในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ” คือ เป็นการผลิตข้าวเพื่อยังชีพ ทำนาปี ปลูกข้าวนาดำ ใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก ใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมือง ใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ปลูกทั้งข้าวเจ้า ข้าวเหนียว มีพิธีกรรมในขั้นตอนการทำนามียุ่งฉางเก็บรักษาข้าว ส่วนช่วงที่ 2 เรียกว่า “วัฒนธรรมข้าวในระบบเศรษฐกิจแบบการค้า” เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นการปลูกข้าวเพื่อการค้า ทำนาปี และนาปรัง ปลูกข้าวนาหว่าน ใช้เครื่องจักรเป็นหลัก พิธีกรรมในขั้นตอนการปลูกลดลงเหลือการทำขวัญข้าวปีละครั้ง (ก่อนพระทรายข้าวเปลือก) ใช้พันธุ์ข้าวส่งเสริมจากราชการหรือจากการซื้อเถาแก่ใช้ปุ๋ยเคมี ส่วนใหญ่ปลูกข้าวเจ้า การปลูกข้าวเหนียน้อยลงเพื่อไว้รับประทานมียุ่งฉางน้อยลง โดยมีรายละเอียด 4 ประเด็น ดังนี้

1.1 ปัจจัยที่ทำให้มาประกอบอาชีพชาวนาและการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพทำนา พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า “ทำนามานาน ไม่คิดจะไปไหน ขอทำนาไปจนตลอดชีวิต” ปัจจัยที่ทำให้มาประกอบอาชีพชาวนา คือ อาชีพทำนาก็เป็นอาชีพที่ทำมายาวนานตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ลูกชาวนาตามพ่อแม่และได้รับมรดกตกทอดที่ดินท้องนา ดังนั้น จึงมีความคิดที่จะทำนาต่อไปส่วนการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพทำนาเมื่อฝนตกก็เริ่ม

ทำนาเลย เตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยซื้อพันธุ์ข้าวเจ้าจากเค้าแก่หรือเก็บเองไม่ต้องซื้อที่ดินปรับไถหน้าดิน ทำนา 2 ครั้ง ไถนาแล้วหว่าน สิ่งที่สำคัญ คือ น้ำ และเงินทุน

1.2 กระบวนการผลิตตั้งแต่เริ่มต้นจนนำไปจำหน่าย พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักสรุปได้ว่า ในปัจจุบันการทำนามี 2 แบบ คือ มีการทำนาปี (ในฤดูกาล) และนาปรัง (นอกฤดูกาล) จะทำนา 2 ครั้ง หรืออาจมีครั้งที่ 3 ปลุกถั่วเขียวหากไม่ปลุกถั่วเขียวก็จะตากดิน การปลูกข้าวใช้วิธีหว่านข้าว ไม่ปรักดำเหมือนแต่ก่อนแล้วเนื่องจากเมล็ดข้าวเป็นพันธุ์ที่โตเร็วและเก็บเกี่ยวโดยใช้รถเกี่ยวข้าวซึ่งเก็บเกี่ยวได้ภายใน 3 เดือนหรือ 4 เดือน การเตรียมพื้นที่จะไถนาด้วยรถไถ การทำนาจะเริ่มหลังประเพณีสงกรานต์เสร็จ มีฝนตก มีน้ำ หรือสูบน้ำเข้านา ก็สามารถทำได้เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้วส่วนใหญ่จะไปขายเค้าแก่ หรือสหกรณ์ตำบลท่าแดง โดยมีรายละเอียดสรุปได้ ดังนี้

อดีต การทำนาจะทำนาปีละครึ่ง เริ่มต้นจาก

1. การสำรวจสถานที่ถางหญ้าตามคันนา โดยเฉพาะแรก ๆ ในอดีตเป็นที่ดินใหม่ต้องถางหญ้าให้เตียนโล่งก่อน

2. ไถนาด้วยควาย เรียกว่า “ไถตะหรือไถแปร” คือ การไถคาคให้เรียบ ย่ำให้เรียบ

3. การทำนาปี จะต้องเตรียมที่หว่านกล้าการทำนาจะต้องแบ่งนาเป็น 10 ส่วน 1 ส่วนจะเป็นที่เพาะต้นกล้า และต้องมีการเตรียมข้าวเปลือกคัดเลือกเป็นแม่พันธุ์ โดยนำไปแช่น้ำไว้ก่อนหว่าน ประมาณ 5 วัน แล้วก็นำไปหว่านแปลงที่ได้เตรียมไว้

4. ในระหว่างการเตรียมหว่านกล้าต้องเตรียมตัดหญ้า เมื่อฝนตกมีน้ำฝนก็จะทำการไถตะหรือไถแปร ภาษาอีสาน เรียกว่า “ไถหุด” เพื่อเป็นการกลบดิน ไถกลบหญ้าที่ขึ้นให้ตาย เอาให้แช่น้ำเพื่อเป็นปุ๋ยให้ดินชุ่ม ดินหลวม เป็นปุ๋ยที่ดีจะได้ดำเนินการปรักดำต่อไป

5. เมื่อไถปรับดินพร้อมแล้วรอน้ำมาจากหลายแบบ คือ จากน้ำคลอง จากฝนที่ตกมา และสูบน้ำเข้านาให้น้ำท่วมที่ไถไว้ได้จะดีที่สุดเป็นการหมักหญ้าเนาให้เป็นปุ๋ยที่ดีระยะเวลาที่ต้นกล้าโตประมาณ 1 เดือนครึ่ง จะขึ้นเมื่อน้ำมาก็จะไถตะเป็นครั้งที่ 2

6. หลังจากนั้นก็จะปรับคำหรือดำนา โดยใช้วิธีการเอาแรงกันหรือการลงแขกกัน ญาติ ๆ เพื่อน ๆ ในหมู่บ้านมาช่วยกัน

7. รอให้ข้าวออกรวง “ข้าวเขียว” ประมาณ 2-3 เดือน ในช่วงระยะดังกล่าวจะต้องมีน้ำในนาอยู่ตลอด ขาดน้ำไม่ได้

8. เมื่อข้าวตั้งท้องแล้วออกรวง รอรวงข้าวสุกออกสีเหลืองแล้วเกี่ยวข้าวโดยการเกี่ยวข้าวใช้วิธีการเอาแรงกัน หรือการลงแขกกัน ญาติ ๆ เพื่อน ๆ ในหมู่บ้านมาช่วยกันและเปลี่ยนกันไปเรื่อย ๆ จนครบทุกคน

9. เมื่อเกี่ยวข้าวมาแล้วจะนำข้าวไปตากแดดให้เมล็ดข้าวแห้งแล้วนำไปรวมหมัดเป็นกำ ๆ ถ้าข้าวมีจำนวนมากจะใช้ควายเดินนวด แต่ถ้าข้าวมีจำนวนไม่มากนักชาวบ้านจะนำหมัดข้าวมาตีฟาดโดยตีกับพื้นเสื่อ

10. แล้วเก็บข้าวเปลือกขึ้นยุ้งข้าว เก็บไว้กินในครอบครัวตามสมควรที่เหลือก็จะนำไปจำหน่าย

สรุปช่วงระยะเวลาในการดำนา คือ หลังสงกรานต์เมื่อฝนตก เดือนเมษายน ถึง ธันวาคม หลังวันลอยกระทงจะลงมือเกี่ยวข้าว หลังจากช่วงเวลาดังกล่าวก็จะปลูกผักสวนครัว หวานแหหาปลา ฯลฯ

ประมาณ 8 ปีที่แล้วจนถึงปัจจุบัน มีการดำนา 2-3 ครั้งใน 1 ปี

การทำนาระยะหลังหลัง จะเรียกว่า มีการดำนาปี (ในฤดูกาล) และนาปรัง (นอกฤดูกาล) รวม 2 ครั้ง หรือเกษตรบางรายอาจดำนาได้ถึง 3 ครั้ง ถ้ามีน้ำหรือที่นาอยู่ในที่ลุ่ม ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า การดำนาปรังนั่นเอง ซึ่งบ้านทำสวายส่วนใหญ่จะดำนา 2 ครั้ง บางรายครั้งที่ 3 ปลูกถั่วเขียว โดยใช้วิธีหว่านข้าว ซึ่งไม่ปรับดำเหมือนแต่ก่อนเนื่องจากเมล็ดข้าวเป็นพันธุ์ที่โตเร็วและเก็บเกี่ยวได้ภายใน 3 เดือน

1. การดำนาครั้งแรก ในช่วงประมาณ เดือนพฤษภาคม เมื่อมีน้ำจากฝนหรือการสูบน้ำเข้านาก็จะทำการหว่านเมล็ดข้าวพันธุ์ 3 เดือน แล้วเก็บเกี่ยวข้าวประมาณ เดือนกรกฎาคม หลังจากนั้นก็จะย้ายตีเลน

2. เป็นการดำนารอบที่ 2 ช่วง เดือนสิงหาคม หว่านข้าว เก็บเกี่ยวประมาณ เดือน ตุลาคม พฤศจิกายน

3. ส่วนรอบ 3 เกษตรจะเริ่มหว่าน เดือนธันวาคม เก็บเกี่ยว เดือนมีนาคม เกษตรกรบางรายในช่วงเวลานี้ไม่ปลูกข้าวจะหันไปปลูกถั่วเขียวแทนจะเก็บเกี่ยวในเวลาใกล้เคียงกันประมาณ เดือนมีนาคม

4. ในช่วงเดือนเมษายน เกษตรจะหยุดปลูกพืชเตรียมพื้นที่โดยการไถนาให้ดินได้ตากแดด หลังประเพณีสงกรานต์เสร็จจะมีฝนตกมีน้ำ หรือสูบน้ำเข้านา ก็สามารถทำนาได้

1.3 ปัจจัยการผลิตและทัศนคติในการประกอบอาชีพทำนาจากปัจจุบันจนถึงอนาคต พบว่า ปัจจัยการผลิตมีที่ดิน แรงงานในครอบครัว แหล่งน้ำจากน้ำฝนและปั้มน้ำบาดาล เตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์การทำนามีอยู่ให้พร้อมใช้งาน ค่าน้ำมันรถไถนา ค่าจ้างรถเกี่ยวข้าว ปุ๋ย ยาฉีดกำจัดศัตรูพืช ส่วนทัศนคติในการประกอบอาชีพทำนาจากปัจจุบันจนถึงอนาคตโดยทั่วไปมองว่าในชุมชนมีความสุขดี อาชีพทำนาก็เป็นอาชีพที่ทำมายาวนานตั้งแต่รุ่นพ่อแม่และได้รับมรดกตกทอดที่ดินท้องนา แต่รายได้ไม่ค่อยดีมีหนี้สินมาก ดังนั้นจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรองรายหนึ่งกล่าวว่า “ทำนาไม่ไหวแล้ว มีแต่หนี้สิน ค่าขายยังพอมีเงินเหลือบ้าง” จึงเลิกทำนาหันมาขายปลาหรือขายของแทน และให้คนอื่นเช่านา ชีวิตในอนาคตไม่คิดที่จะทำนาต่อไปในอนาคตแล้วเปลี่ยนอาชีพซึ่งทำให้มีรายได้ดีขึ้นและมีบางส่วนทัศนคติในการประกอบอาชีพทำนาจากปัจจุบันจนถึงอนาคตต้องทำนาไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะไม่ไหว การทำนาในปัจจุบันมีเครื่องจักรมาช่วยดีขึ้นมากแต่ต้นทุนสูงถ้าทำไม่ไหวก็จะให้ลูกทำแทนหรือคนอื่นเช่าที่นาแทน

1.4 รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน การออม และการวางแผนชีวิตในอนาคต ทัศนคติทางเศรษฐกิจในอนาคต พบว่า ชาวนาส่วนใหญ่จะมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีภาระหนี้สินอาจมีการออมบ้างบางครั้งรอบครัวส่วนการประกอบอาชีพอื่น เช่น ขายของ ขายปลา จะมีรายได้มีเพียงพอสำหรับรายจ่าย มีหนี้สินบ้าง มีการออมบ้างส่วนการวางแผนชีวิตในอนาคต ทัศนคติทางเศรษฐกิจในอนาคต ชาวนาส่วนใหญ่จะทำนากันต่อไป และมีความหวังที่ราคาข้าวจะมีแนวโน้มที่สูงขึ้นซึ่งจะทำให้มีรายได้สูงกว่ารายจ่าย

1.5 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสภาพปัจจุบัน พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสภาพปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน ซึ่งวัฒนธรรม 9 ด้านในหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์สรุปได้ ดังนี้ 1) ครอบครัว ไม่เปลี่ยนแปลง ครอบครัวอบอุ่น 2) เศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง ครอบครัวพอมีพอกิน 3) การเมืองการปกครอง มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น 4) การศึกษาวัด

เป็นที่อบรมสั่งสอนลูกหลาน และการศึกษาในโรงเรียนของชุมชน โรงเรียนบ้านท่าสวย และเรียนต่อโรงเรียนท่าแดง หรือโรงเรียนหนองไผ่ 5) ความเชื่อทางศาสนา มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนาครอบครัวไปทำบุญในวันพระเสมอ 6) แพทย์/สาธารณสุข ไม่ค่อยเจ็บป่วยร่างกายแข็งแรงดีหากเจ็บไข้ได้ป่วยเล็กน้อยก็จะหาซื้อยากินหรือไปอนามัยตำบล หรือเป็นมากก็จะไปหาหมอที่โรงพยาบาลอำเภอหนองไผ่ 7) สื่อสาร/เทคโนโลยี มีมือถือใช้สัญญาณไม่ค่อยชัด แต่ไม่มีโทรศัพท์บ้าน มีไฟฟ้า ประปาชุมชนใช้ 8) การคมนาคมในชุมชนเป็นทางลาดลูกรังผิวเรียบตลอดเส้นทางทำให้การคมนาคมในหมู่บ้านดีขึ้น 9) ศิลปะ/นันทนาการ หลังจากกลับจากไปนา ชาวบ้านหรือชาวนา ก็จะมาพักผ่อนที่วัดมาทำบุญ และที่วัดมีสวนร่มรื่นสำหรับการพักผ่อน

2. ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพชาวนา การที่ชาวนาในหมู่บ้านต่างจังหวัดมีแนวโน้มมีจำนวนผู้ประกอบอาชีพทำนาลดน้อยลง แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมข้าวซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ในประเทศและวัฒนธรรมข้าวกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในสังคมไทย อันเนื่องมาจากประชาชนที่ประกอบอาชีพทำนาส่วนใหญ่จะยากจนมีภาระหนี้สินเพราะต้องกู้เงินทั้งในระบบและนอกระบบ ทั้งจากสถาบันการเงินและพ่อค่านายทุน ผลผลิตได้ปริมาณน้อยหรือบางที่ไม่ได้ตามมาตรฐานมีต้นทุนการทำนาสูงขึ้นทุกปี แต่ราคาข้าวตกต่ำและยังประสบกับปัญหาแหล่งน้ำภัยแล้งและภัยธรรมชาติทำให้ชาวนามีหนี้สินสะสมไม่หลุดพ้นจากความยากจน

ดังนั้น ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพชาวนาของชาวบ้านท่าสวย เกิดจาก 4 ประการ ดังนี้

2.1 ต้นทุนการผลิตที่สูง ได้แก่ ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช เมล็ดพันธุ์ข้าว ค่าแรงงาน ค่าน้ำมันรถ ซึ่งต้นทุนการทำนาต่อรอบการผลิตโดยทำนาแต่ละที่มีปัจจัยการผลิต 13 ปัจจัย ได้แก่ ค่าเช่าที่ดิน ค่าไถตะ (ครั้งที่ 1) ค่าไถพรวน (ครั้งที่ 2) ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าหว่านเมล็ด/ค่าจ้างปลูก ค่าปุ๋ย ค่าสารกำจัดศัตรูพืช ค่าจ้างใส่ปุ๋ย ค่าจ้างฉีดพ่นสารกำจัดศัตรูพืช ค่าจ้างตัดข้าวดีด (ข้าวที่จัดอยู่ในหมวดวัชพืช) ค่าเก็บเกี่ยว (รวมค่าขนส่งข้าวไปขาย) ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และค่าขนส่งผลผลิตไปขาย เป็นค่าใช้จ่ายในการทำนาทั้งสิ้น

2.2 การขาดแคลนแหล่งน้ำ เป็นเรื่องสำคัญมากเมื่อขาดแคลนน้ำปริมาณน้ำไม่เพียงพอ แหล่งน้ำธรรมชาติไม่เพียงพอต่อการทำนาปลูกข้าวจะทำให้มีผลต่อผลผลิตข้าวไม่ได้มาตรฐานและไม่ได้ตามปริมาณที่คาดหวัง

2.3 สภาพอากาศแปรปรวนด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศภาวะโลกร้อน ซึ่งนำไปสู่สถานการณ์หลายอย่างที่เรามากัดคิดมาก่อน อยู่ในในปี 2562 บางพื้นที่ในประเทศไทยประสบทั้งภัยแล้งรุนแรงและน้ำท่วมฉับพลันในเวลาใกล้เคียงกัน น้ำสะอาดจะเป็นสิ่งที่ขาดแคลนในอนาคต เรื่องเหล่านี้เป็นความเสี่ยงโดยตรงต่อธุรกิจและกระทบกับคนทั้งโลก นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงทางอ้อมที่อาจเป็นผลต่อสิ่งแวดล้อมและแน่นอนที่สำคัญมีผลต่อผลผลิตข้าวไม่ได้มาตรฐานและไม่ได้ตามปริมาณที่คาดหวัง

2.4 ราคาข้าวตกต่ำ ที่สำคัญ คือ ราคาข้าวในปัจจุบันต่ำ ได้ถึงละ 60-65 บาทต่อถัง ซึ่งต้องการให้ราคาถึงละ 100 บาทต่อถัง

3. การปรับตัวของอาชีพชาวนา พบว่า ชาวนาจะมีการปรับตัวตลอดเวลา การปรับตัวของอาชีพชาวนาโดยการสังเกตการณ์จากในปีที่ผ่านมาแล้วนำมาปรับปรุงวิธีการหรือผลผลิตที่ได้ และราคาที่น่าไปขาย โดยพบว่าแนวทางในการปรับตัวของชาวนา มี 3 ประการ ดังนี้

3.1 การพึ่งพาตนเองให้มากเพื่อลดต้นทุนการผลิต โดยเกษตรกรพยายามหาวิธีลดต้นทุนการผลิต รับฟังปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาที่สั่งสมประสบการณ์มานานถ่ายทอดให้ลูกหลานโดยเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมกับพื้นที่ อาทิ ใช้พันธุ์พืชของท้องถิ่นลดการซื้อพันธุ์พืชจากนายทุนไม่ใช้หรือลดการใช้ปุ๋ยเคมีโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพแทน ยารักษาโรคพืชควรใช้ยาชีวภาพ ลดค่าขนส่งโดยการรวมกลุ่มขายสินค้าเกษตรซึ่งอาจเจรจาให้นายทุนมารับสินค้าหรือร่วมกันขนส่งจะทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายลง เป็นต้น ที่สำคัญเกษตรกรควรเก็บเมล็ดพันธุ์พืชไร่ของตนเองเพื่อไว้ใช้ในปีหน้าได้ เป็นการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่เป็นของท้องถิ่นอย่างแท้จริงและจะทำให้มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลงโดยไม่ต้องซื้อจากนายทุน อีกประเด็น คือ การปลูกพืชแบบผสมผสานในบริเวณที่นา โดยการปลูกพืช เช่น ถั่วเขียว ข้าวโพด สลัดทำนา และปลูกรอบ ๆ ที่นา เช่น ปลูกมะละกอ กล้าย เป็นต้น เพื่อเพิ่มรายได้ให้ชาวนาด้วยและที่สำคัญ คือ เกษตรกรจึงต้องพึ่งพาตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการแหล่งน้ำที่ดี จากแหล่งน้ำธรรมชาติมีอยู่

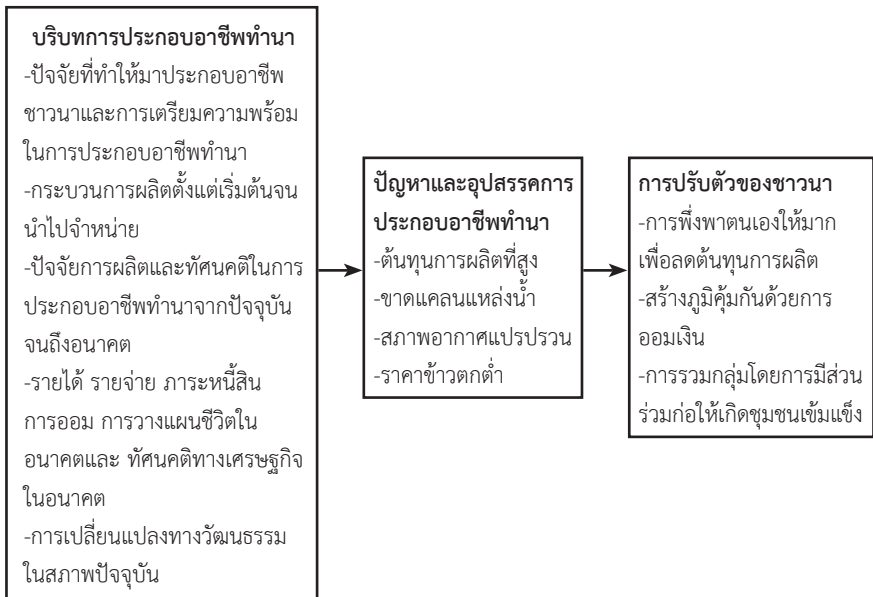

3.2 สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการออมเงิน สภาพอากาศแปรปรวนด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศภาวะโลกร้อนเกษตรกรจึงจำเป็นต้องพยายามช่วยเหลือตนเองก่อนหรือช่วยเหลือกันในชุมชน หากเกษตรกรสามารถสะสมเงินทุนหรือออมเงิน มีเงินทุนของตนเองเองก็ไม่ต้องกู้จากสถาบันการเงิน หรือไม่ต้องใช้เงินทุนจากพ่อค้าคนกลางหรือนายทุน ชาวนามีความรู้ ช่างคิด ช่างสังเกต เก็บข้อมูล ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการทางการเกษตรอยู่เสมอเพื่อให้ผลผลิตได้คุณภาพและเป็นที่ต้องการของตลาด มีจิตวิญญาณของการเป็นเกษตรกร คือ ความอดทนมีใจรักในอาชีพ มีวินัยในตนเองและมีความซื่อสัตย์ในอาชีพของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีวินัยในการขายสินค้าเกษตรและที่สำคัญเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนาจะต้องรู้จักพอประมาณมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันตาม โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการออมเงินและการมีวินัยทางการเงิน โดยต้องวางแผนการบริหารจัดการ รายรับ รายจ่าย ซึ่งการวางแผนการจัดการหนี้ โดยทำการวางแผนงบประมาณในครัวเรือน โดยทำบัญชีรายรับรายจ่ายในแต่ละวัน เดือน ปี ดังนั้น เกษตรกรจึงต้องมีคุณสมบัติดังกล่าวเพื่อเป็นเครื่องป้องกันความเสี่ยงเพื่อลดหนี้สินลงได้โดยพัฒนาจากการพึ่งพาตนเองไปจนถึงการรวมกลุ่มชุมชนเข้มแข็งเป็นแนวทางการหลุดพ้นจากการเป็นหนี้ได้

3.3 การรวมกลุ่มโดยการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง การเสริมสร้างคุณภาพของข้าวที่ได้มาตรฐานราคาข้าวจะสูงขึ้นนั่นเองซึ่งการรวมกลุ่ม/การมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง โดยการมีภาวะผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้เกษตรกรสามารถรวมกลุ่มเพื่อเจรจาต่อรองกับนายทุน และสามารถกำหนดราคาสินค้าเกษตรเองได้ หากผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพตามมาตรฐานของรัฐหรือของนายทุนที่กำหนด และการมีส่วนร่วม พยายามร่วมกันตั้งรับปัญหา หาทางป้องกันความเสี่ยงของฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงร่วมกัน มีการรวมกลุ่มในการปรับปรุงการทำนา พึ่งพาตนเอง ฟื้นฟูดิน ใช้น้ำอย่างประหยัด จะสามารถเสริมสร้างคุณภาพของข้าวที่ได้มาตรฐานจะสามารถขายได้ราคาที่สูงขึ้นได้และการรวมกลุ่มโดยการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งเพื่อของประมาณจากภาครัฐให้เร่งดำเนินสนับสนุนงบประมาณในการสร้างท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำมายังหมู่บ้านเป็นการเพิ่มแหล่งน้ำให้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่งและการสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรทำนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และ

การสร้างอำนาจการต่อรองเพื่อกำหนดราคาข้าวให้มีราคาที่สูงขึ้นตามกลไกของตลาดได้

การวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและการปรับตัวการดำเนินชีวิตของชาวนา จะการทำอะไรให้เกษตรกรที่ทำนามีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายไม่เป็นที่หรือมีหนี้สินน้อยลง ทำให้ชาวนาสามารถลืมตาอ้าปากขึ้นมาได้แต่ถึงแม้ว่าชาวนาจะประสบปัญหาในการทำนาแต่พวกเขามีความสงบสุขตามอัตภาพ ผู้วิจัยขอเป็นกำลังใจให้แก่ชาวนาที่ประกอบอาชีพทำนาที่มีความพยายามและตั้งใจในการประกอบอาชีพที่สำคัญเป็นกระดูกสันหลังของชาติที่จะทำนาต่อไปยังยืนสืบไป ดังแสดงใน รูปภาพที่ 2

รูปภาพที่ 2 สรุปข้อค้นพบจากบริบทการประกอบอาชีพทำนา ปัญหาและอุปสรรค การประกอบอาชีพทำนา และการปรับตัวของชาวนา

สรุป และอภิปรายผล

การวิจัยได้ศึกษากรณี บ้านท่าสวาย ตำบลท่าแดง อำเภอหนองไผ่ จังหวัด เพชรบูรณ์ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา จากการเก็บ รวบรวมข้อมูลเห็นได้ว่าเกษตรกรในชุมชนมีวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมี ความสอดคล้องกับการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระ ราชดำริ รัชกาลที่ 9 สุเมธ ตันติเวชกุล, 2563 (อ้างอิงใน ชเนตตี พิพัฒนางกูร, 2563 : 68-69) **ประการแรก** ยึดความประหยัดตั้งพระราชดำริสที่ว่า ความเป็น อยู่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อต้องประหยัดในทางที่ถูกต้อง **ประการที่สอง** ยึดกิจการประกอบ อาชีพที่ถูกต้อง ตั้งพระราชดำริสที่ว่า ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดจากความ ประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักที่สำคัญ **ประการที่สาม** ละเลิกการ แก่งแย่งผลประโยชน์ **ประการที่สี่** หาวิธีการหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก โดยการ แสวงหาความรู้เพื่อก่อให้เกิดรายได้เพิ่มพูนขึ้น **ประการที่ห้า** ปฏิบัติตนในแนวทาง ที่ดีลดละสิ่งชั่วทั้งหมดสืบไป ตั้งพระราชดำริสที่ว่า “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็น เครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามก่อความดีให้แก่ตนเองเสมอ พยายามและ เพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นในห้วงอกงามสมบูรณ์” และสอดคล้องกับ บุญเสริม บุญเจริญผล (อ้างอิงใน ชุตินา บริสุทธิ์, 2553 : 13) เศรษฐกิจพอเพียง คือ เป็นวิถี ดำเนินการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอด้วยการพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเองให้พอเพียง สำหรับคนในครอบครัวและใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงขายผลผลิตได้ไม่พอ ก็ต้องซื้อบ้างมิได้มุ่งผลิตเพื่อขายอย่างเดียวโดยไม่นำมาบริโภคด้วย นอกจากนั้น การผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอ ในการผลิตและการ บริโภค ลักษณะการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีหลัก 4 ประการ ดังนี้ **ประการแรก** ต้องพึ่งตนเองให้มากที่สุด **ประการที่สอง** ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิด ผลคุ้มค่าที่สุด **ประการที่สาม** ไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลังแสวงหาความพอเหมาะ พอที่ได้คุณภาพ **ประการที่สี่** ต่างมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันและกันไม่ต่างอยู่โดยไม่ เหลือยวแล

โดยการปรับตัวของอาชีพชาวนาและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมใน สภาพปัจจุบันของชุมชนมีความสอดคล้องกับ วีระ หวังสัจจะโชค (2555) ที่กล่าว ว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองแบบเกษตรกรรมไม่ได้หมายความว่าความถึงการ

เปลี่ยนแปลงจาก “เกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม” แต่เป็นการเปลี่ยนแปลง “สังคมเกษตรกรรมและสังคมอุตสาหกรรมทุนนิยมที่ซ้อนทับกัน” มากยิ่งขึ้น ชาวนาจึงไม่ใช่กลุ่มคนที่กำลังหายไปจากชนบท แต่ชาวนาเป็นวิถีชีวิตของกลุ่มที่ปรับตัวพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองสู่ความเป็นสมัยใหม่และสอดคล้องกับ สุภา ไยเมือง และคณะ (2559) สภาพภาพรวมของการปรับตัวของชาวนาที่ใกล้ชิดกับอำนาจของกลไกตลาดและนโยบายของรัฐโดยมีข้อค้นพบการปรับตัวของชาวนาการปรับตัวในระบบและกระบวนการผลิต การรวมกลุ่มรับจ้างแรงงานในชุมชน การปรับตัวไปสู่การผลิตข้าวคุณภาพและข้าวอินทรีย์ การปรับตัวเพื่อหนีไปหาความหลากหลายทางพันธุกรรม พันธุ์ข้าวท้องถิ่น ดังนั้น การปรับตัวและการแก้ปัญหาของชุมชนต้องใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับชุมชนการที่ประชาชนภายในพื้นที่มีการรวมกลุ่มในรูปของประชาคมหรือชุมชนซึ่งเป็นแนวคิดที่สนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ซึ่งการแก้ปัญหานั้นจำเป็นต้องมีความร่วมมือทำพร้อม ๆ กันในทุกระดับต้องระดมทุกองค์ประกอบในสังคมโดยเฉพาะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเป็นชุมชนให้มีความเข้มแข็งสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง อาทิ การกำหนดราคาขายข้าวในชุมชนกับเจ้าแก้งซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการพึ่งพาตนเองของชุมชน นอกจากนี้เกษตรกรจำเป็นจะต้องรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานธุรกิจชุมชนจึงจำเป็นที่เกษตรกรจะต้องพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน คือ ทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ สังคมและวัฒนธรรม จึงจะประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวให้พอมีพอกินได้อย่างมีความสุขต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ภาครัฐควรเร่งดำเนินการสนับสนุนงบประมาณในการสร้างท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำมายังหมู่บ้านเพื่อเพิ่มแหล่งน้ำ

2) ภาครัฐควรเร่งดำเนินการลดต้นทุนการผลิต เช่น ราคาปุ๋ย และให้ราคาตลาดเป็นไปตามกลไกตลาด จะทำให้ปัญหาความยากจนนี้ลึกลงในระดับครัวเรือนของเกษตรกรอันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพทำนาลดลง

3) ภาครัฐควรส่งเสริม อบรม ให้ความรู้กับประชาชน คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีวินัยในการใช้จ่ายเงิน ส่งเสริมการออมซึ่งรัฐบาลควรเข้าไปให้ความรู้ดูแล กำกับ ส่งเสริมให้ประชาชนใช้จ่ายเงินอย่างเป็นระบบและถูกวิธีควบคู่กันไปด้วยจึงจะเกิดผลสำเร็จ

4) ภาครัฐควรทำหน้าที่กำกับดูแลให้ส่งเสริมแหล่งข้อมูลความรู้และแหล่งเงินทุนก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง เช่น รัฐควรสนับสนุนเกษตรกรทำการเกษตรแบบผสมผสานเพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว

5) ภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของภาคประชาชนในการดำเนินการเพื่อให้เกษตรกรได้รับทราบข่าวสารข้อมูลและมุ่งคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนรวมกลุ่มการแบ่งเขตการปลูกเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งในการขายผลผลิต

6) ภาครัฐควรให้การสนับสนุนทางการศึกษาด้านการวางแผนทางการเงินโดยบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับประถม มัธยม อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา เพื่อให้ได้รับความรู้ด้านการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคลอย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) เกษตรกรควรพยายามหาวิธีลดต้นทุนการผลิตควรเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมกับพื้นที่ อาทิ ใช้พันธุ์พืชของท้องถิ่นลดการซื้อพันธุ์พืชจากนายทุนไม่ใช่หรือลดการใช้ปุ๋ยเคมีโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนยารักษาโรคพืชควรใช้ยาชีวภาพ ลดค่าขนส่งโดยการรวมกลุ่มขายสินค้าเกษตรซึ่งอาจเจรจาให้นายทุนมารับสินค้าหรือร่วมกันขนส่งจะทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายลง เป็นต้น

2) เกษตรกรควรเก็บเมล็ดพันธุ์พืชไร่ของตนเอง เพื่อไว้ใช้ในปีหน้าได้ เป็นการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่เป็นของท้องถิ่นอย่างแท้จริงและจะทำให้มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลงโดยไม่ต้องซื้อจากนายทุน

3) เกษตรกรควรมีความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต เพื่อการพัฒนาการใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนและแรงงานสัตว์หรือใช้เทคโนโลยีการผลิตเพื่อลดต้นทุนการผลิต เช่น ใช้โดรนในการพ่นปุ๋ย ลดต้นทุนและรักษาสุขภาพด้วย เป็นต้น และยังสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการทางการเกษตรได้อยู่เสมอเพื่อให้ผลผลิตได้คุณภาพและเป็นที่ต้องการของตลาด

4) เกษตรกรต้องพึ่งพาตนเองจึงจำเป็นที่จะต้องพยายามช่วยเหลือตนเองก่อนหรือช่วยเหลือกันในชุมชน หากเกษตรกรสามารถสะสมเงินทุนหรือออมเงินมีเงินทุนของตนเองก็ไม่ต้องกู้จากสถาบันการเงิน หรือไม่ต้องใช้เงินทุนจากพ่อค้าคนกลางหรือนายทุน

5) เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่ม/การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างอำนาจในการเจรจาต่อรองกับนายทุนและสามารถกำหนดราคาสินค้าเกษตรเองได้ หากผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพตามมาตรฐานของรัฐหรือของนายทุนที่กำหนดและพยายามร่วมกันตั้งรับปัญหาทางป้องกันความเสี่ยงของฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงร่วมกัน ควรมีการรวมกลุ่มเพื่อการปรับปรุงการดำเนินงาน ได้แก่ การพึ่งพาตนเอง การฟื้นฟูที่ดิน การใช้ปุ๋ยชีวภาพ และการใช้วัสดุติบมาจากพื้นที่ เป็นต้น

6) เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพทำนาอายุมากเป็นผู้สูงอายุขาดคนรุ่นใหม่มาประกอบอาชีพทำนาแทนผู้สูงอายุ จึงควรผลักดันหรือสร้างแรงบันดาลใจที่บ้านเกิดกลับมาประกอบอาชีพทำนาให้คนรุ่นใหม่สามารถปรับวิธีการทำนาให้ทันสมัยและสามารถลดต้นทุนการผลิตลงได้

เอกสารอ้างอิง

- งามพิศ สัตย์สงวน. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 6 (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนนต์ดี พิพัฒนางกูร. (2563). แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารร่วมพฤษภ*, 38(3), 66-77.
- ชุตินา บริสทธิ์. (2553). *การนำหลักปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลมาบโป่ง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี*. วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2551). *มานุษยวิทยาวัฒนธรรมศึกษาและมโนทัศน์วัฒนธรรมศึกษา, มานุษยวิทยาปะทิววัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

- สุริยะ หาญพิชัย และ พีรพล ไทยทอง. (2561). การพัฒนาชาวนาไทยรุ่นใหม่ เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย. *บัณฑิตศึกษานานาชาติ*, 5(2), 1-16.
- วีระ หวังสัจจะโชค. (2555). การควบคุมของรัฐต่อสังคมชนบทผ่านนโยบายจำนำข้าว : ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมกับกรณีศึกษาอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก. *เศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 5(1), 29.
- สุภาโยเมือง และคณะ. (2559). *โครงการทบทวนความรู้และพัฒนาโจทย์เพื่อการปรับตัวของชาวนาไทยภายใต้การเปลี่ยนแปลงการผลิตและการตลาดข้าว*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).
- สุรเชษฐ์ กังลิ้ม. (2553). *การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคมระบบการค้า กรณีศึกษาชุมชนวิสุทธิธรรมรังษี เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี*. คณะศิลปศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.